

Інновації як провідний фактор розвитку аграрної сфери в умовах глобалізації

Мельничук А.Б.

аспірант кафедри економіки
Вінницького національного аграрного університету

У статті розглянуто значення інновацій в аграрній сфері України. Окреслено актуальні питання щодо сутності інновацій як невід'ємного складника розвитку аграрної сфери в умовах глобалізації. Проаналізовано поняття «екологічні інновації» та здійснено їх класифікацію для визначення пріоритетів державної і регіональної підтримки еколого-інноваційної діяльності. Визначено чинники доцільності переходу аграрного сектору економіки держави на інноваційний розвиток. Умотивовано доцільність застосування інноваційних технологій в аграрному секторі України.

Ключові слова: інноваційна діяльність, екологічні інновації, аграрна сфера України, екологічне оновлення аграрної сфери, глобалізація.

Мельничук А.Б. ИННОВАЦИИ КАК ВЕДУЩИЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ АГРАРНОЙ СФЕРЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье рассматривается значение инноваций в аграрной сфере Украины. Определены актуальные вопросы сущности инноваций как неотъемлемой составляющей развития аграрной сферы в условиях глобализации. Проанализировано понятие «экологические инновации» и осуществлена их классификация для определения приоритетов государственной и региональной поддержки эколого-инновационной деятельности. Определены факторы целесообразности перехода аграрного сектора экономики государства на инновационное развитие. Мотивирована целесообразность применения инновационных технологий в аграрном секторе Украины.

Ключевые слова: инновационная деятельность, экологические инновации, аграрная сфера Украины, экологическое обновление аграрной сферы, глобализация.

Melnychuk A.B. THE INNOVATION AS A LEADING FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF AGRARIAN SPHERE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

In the article the importance of innovation in the agricultural sector of Ukraine. The paper outlines the current issues about the nature of innovation as an integral component of the agricultural sector in the context of globalization. The article analyzes the concept of «eco-innovation» and their classification to determine the priorities of state and regional support eco-innovation. Factors feasibility transition the agricultural sector in the state innovation development. The article reasoned feasibility of innovative technologies in the agricultural sector of Ukraine.

Keywords: innovation, environmental innovation, the agrarian sector of Ukraine, ecological upgrade the agricultural sector, globalization.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інноваційні процеси є сукупністю науково-технічних, технологічних і організаційних змін, що відбуваються в процесі реалізації інновацій, і ми є очевидцями офіційного визнання того, що інновації потребують усі сфери нашого життя, що інновації покликані докорінно покращити справи в усіх галузях виробництва, економіки, екології, права, соціальних відносин, науки, культури, освіти. Швидкі темпи розвитку сучасного аграрного виробництва підвищують вимоги до організації інноваційного забезпечення, тому можна стверджувати, що інновації охоплюють усі сфери діяльності суспільства і саме вони можуть прискорити трансформацію суспільства в умовах глобалізації.

Здійснення інноваційної діяльності в сучасних умовах передбачає забезпечення збалансованості між екологічними обмеженнями, що виступають лімітуючими факторами економічного зростання, та величиною інвестиційного потенціалу як одного з факторів підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки [1, с. 17].

У сучасних умовах глобалізації збільшується попит на споживання екологічно чистої, органічної продукції, виробництво якої можливе у разі запровадження інноваційних технологій, що зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем інновацій в аграрній сфері економіки України

зробили такі українські вчені, як Н. Андрєєва, Б. Букринський, Т. Галушкіна, С. Ковальчук, С. Ілляшенко, Л. Купінець, Є. Мішенін, О. Садченко, В. Степанов, С. Харічков та ін. [1–8].

В умовах сьогодення вчені досліджують та вивчають комплекс проблем економіко-екологічного оновлення аграрного сектору, проте є ще низка важливих та актуальних питань, які потребують обґрунтування методологічних підходів уведення інновацій у систему аграрного сектору економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у дослідженні й аналізі значення інновацій як провідного фактора розвитку аграрної сфери в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інновація вносить зміни у первинну структуру виробничого організму, переводить його у новий стан. Для поліпшення функціонування підприємства упровадження інновацій відбувається цілеспрямовано, тому можна стверджувати, що інновація є цільовою зміною підприємства як системи, завдяки якій створюється новий засіб, призначений для задоволення певної потреби людей. Звідси й трактування поняття «інновація» у Законі України «Про інноваційну діяльність»: «Це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція чи послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [4].

У зазначеному Законі вказано, що об'єктами інноваційної діяльності є:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємства;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру й якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і перероблення;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Керівництву підприємства завжди важливо знати, який вид інновацій принесе більшу вигоду. З огляду на це, потрібно зважати на різні обставини: гостроту конкурентної боротьби,

вибагливість споживачів і рівень їх доходів, ресурсні можливості й конкурентні позиції підприємства тощо. Наприклад, в Японії значно більше уваги приділяють інноваціям процесів, а в США – продуктовим; провідні європейські виробники витрачають багато коштів на власні наукові дослідження, які спрямовані на вдосконалення продукту за рахунок використання ефективніших компонентів і матеріалів (моніторів для комп'ютерів на рідких кристалах), часткової заміни однієї чи кількох підсистем (наприклад, швейцарські годинники тепер випускають і в електронному варіанті).

Приймаючи рішення про інновацію, слід ураховувати співвідношення інтересів виробника та споживача. Наприклад, завоювання пострадянського простору провідними світовими виробниками побутової техніки в середині 90-х років ХХ ст. починалося досить інтенсивно, але після фінансової кризи 1998 р. доходи більшої частини населення стали недостатніми для придбання дорогих зразків холодильників, пральних машин тощо, тому деякі фірми-виробники (наприклад, Indesit), спростивши свій продукт, зробили його дешевшим. У зазначеному випадку інновації були зорієнтовані не на поліпшення експлуатаційних характеристик товару, а на зниження ціни, що стало можливим за рахунок скорочення витрат, пов'язаних із формуванням певних його властивостей, неважливих з погляду невибагливого споживача. Приведемо класифікацію інновацій.

Перша класифікація інновацій, яка стала класичною і використовувалася до кінця 60-х років ХХ ст., належить Й. Шумпетеру. Він виокремив п'ять типів інновацій:

- виробництво невідомого споживачам нового продукту або продукту з якісно новими властивостями;
- впровадження нового засобу виробництва, в основу якого покладено нове наукове відкриття або новий підхід щодо комерційного використання продукції;
- освоєння нового ринку збуту певною галуззю промисловості країни незалежно від того, існував цей ринок раніше чи ні;
- залучення нових джерел сировини та напівфабрикатів незалежно від того, існували ці джерела раніше чи ні;
- впровадження нових організаційних форм.

Класифікація інновацій за ступенем новизни – це розподіл сукупності інновацій на однорідні за рівнем новизни групи для оцінювання їхньої значимості. Поняття новизни

інновації може відноситися до продукту або технологічного процесу в цілому в разі його абсолютної новизни або тільки до деяких його елементів, що змінюють функції й характеристики продукту або тільки дають змогу скоротити обсяг робіт із конструювання нової техніки і підготовки її до виробництва.

Комплексний характер інновацій, їх багатоаспектність і різноманітність сфер і варіантів застосування потребують розроблення їхньої класифікації, яка дає можливість оцінювати їх конкретно, повно, об'єктивно, комплексно

визначати їхню результативність, методи управління ними і напрями інноваційного процесу.

Надана класифікація за наведеними вище ознаками дає змогу:

- провести прив'язку до типу інновації тієї чи іншої різновидності стратегії;
- сконструювати економічні механізми та організаційні форми управління залежно від типу інновації;
- сформувати організаційні структури науково-дослідних та конструкторських підрозділів;

Таблиця 1

Класифікація екологічних інновацій

Класифікаційна ознака	Види екологічних інновацій
За сферою реалізації екологічної інновації	1) технічні (нові екологобезпечні і екологічно чисті продукти, технології і т. д.); 2) організаційні (нові методи і форми організації діяльності підприємств, спрямовані на зниження екологічної небезпеки); 3) соціальні (різні форми активізації творчої діяльності у напрямі екологізації виробництва і споживання)
За значимістю в економічному розвитку	1) базисні інновації реалізують великі винаходи і стають основою формування нових напрямів і поколінь техніки і технологій. Їх особливістю є значна непередбачуваність екологічних наслідків на сучасному рівні розвитку науки і техніки. Екологічний ефект їх реалізації в одному напрямі може відмінити негативний вплив в іншому. Базисні інновації протягом історії виникали рідко, хоча на етапі прискорення темпів науково-технічного прогресу вони стали з'являтися частіше; 2) вдосконалювальні інновації – найпоширеніший вид. Саме на них передусім спрямована дія інноваційного економічного механізму. У разі їх реалізації можна не тільки передбачати наслідки, але й дати їм економічну оцінку за допомогою розробленої вітчизняними вченими методики визначення збитків, які наносяться навколишньому середовищу і запобігають у результаті упровадження екологічної інновації; 3) псевдоінновації спрямовані на часткове поліпшення застарілої техніки і технології, вони не впливають на раціональне використання природних ресурсів, розвиток науково-технічного прогресу, а тільки частково запобігають забрудненню, яке наносять екологічно небезпечні технології виробництва і продукти споживання
За компонентами природного середовища, з якими пов'язана еколого-інноваційна діяльність	1) однокомпонентні (атмосферне повітря, вода, ґрунти); 2) комплексні (повітря – вода, вода – ґрунт і т. д.)
За видами екодеструктивних процесів, які можуть бути попереджені завдяки екологічним інноваціям	1) порушення ландшафтів; 2) механічний, біологічний, хімічний види забруднень
За рангом новизни	1) нові в світі (принципово нові з погляду міжнародних зразків); 2) нові в країні (нові з погляду народного господарства); 3) нові з погляду галузі; 4) нові з погляду підприємства
За видами одержуваного ефекту	інновації, спрямовані на отримання економічного, екологічного, соціального, бюджетного і інтегрального ефектів

- установити взаємозв'язок з іншими організаціями;
- розробити систему стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві.

Однак слід зазначити, що в ході діяльності підприємства практично неможливо провести точну межу між окремими типами інновацій, одна інноваційна ідея, як правило, тягне за собою необхідність забезпечення відповідних інноваційних процесів, а нерідко й інновацій у сфері управління.

Неважко побачити, що поняття «інновація» визначається досить багатогранно, залежно від того, хто займається інноваційними проблемами. Загалом необхідність інновацій усвідомлюють усі суб'єкти господарювання. І чим радикальніші ці інновації, тим довше зберігатимуться конкурентні переваги підприємства. Однак прийняття рішення щодо залучення у виробничий чи обслуговуючий процес конкретної новинки здійснюється не лише з огляду на абсолютну новизну, а й з погляду доцільності та економічної вигідності її впровадження на підприємстві, на ринку, для групи споживачів. І якщо правильно оцінено ринкову ситуацію, враховано всі обставини, що можуть викликати інтерес споживача до продукту, який не є абсолютною новинкою, але сприйматиметься достатньою кількістю покупців як такий, що має нову споживчу вартість на момент його прогнозного виведення на ринок, то економічні результати фірми, яка випустила цей продукт, можуть бути істотними.

Для визначення пріоритетів державної і регіональної підтримки еколого-інноваційної діяльності здійснено класифікацію екологічних інновацій (табл. 1).

Екологічні інновації можна розглядати в трьох аспектах:

- об'єктному (об'єкт – результат НТП);
- процесному;
- процесно-інвестиційному.

У рамках процесного підходу еколого-інноваційний процес характеризують як комплексний процес, який включає розроблення, впровадження, розповсюдження, комерціалізацію й утилізацію нових споживацьких цінностей (товарів, техніки і т. д.). У рамках процесно-інвестиційного підходу інновація визначає процес інвестицій в інновації.

Ефективність регулювальних впливів значною мірою залежить від змістовної якості поняття «екологічні товари», від того, який зміст слід вкладати у цей термін, тобто що регулювати та чим управляти.

Екологічні товари – це економічні продукти, тобто результати господарської діяльності, що подані в матеріально-предметній формі (матеріальні продукти), у духовній чи інформаційній формі (інтелектуальні продукти) або у вигляді виконаних робіт і послуг, виробництво та споживання яких сприяє зниженню інтегрального екодеструктивного впливу в розрахунку на одиницю сукупного суспільного продукту за одночасного підвищення економічної ефективності у сферах їх виробництва та споживання [5, с. 49].

Вітчизняні вчені розглядають екологічні інновації як засіб розв'язання екологічних проблем.

Серед інших важелів розв'язання екологічних проблем і забезпечення сталого розвитку економіки будь-якої країни пропонується створення економічних передумов розвитку підприємництва у природоохоронній галузі та розширення ринку екологічних інновацій.

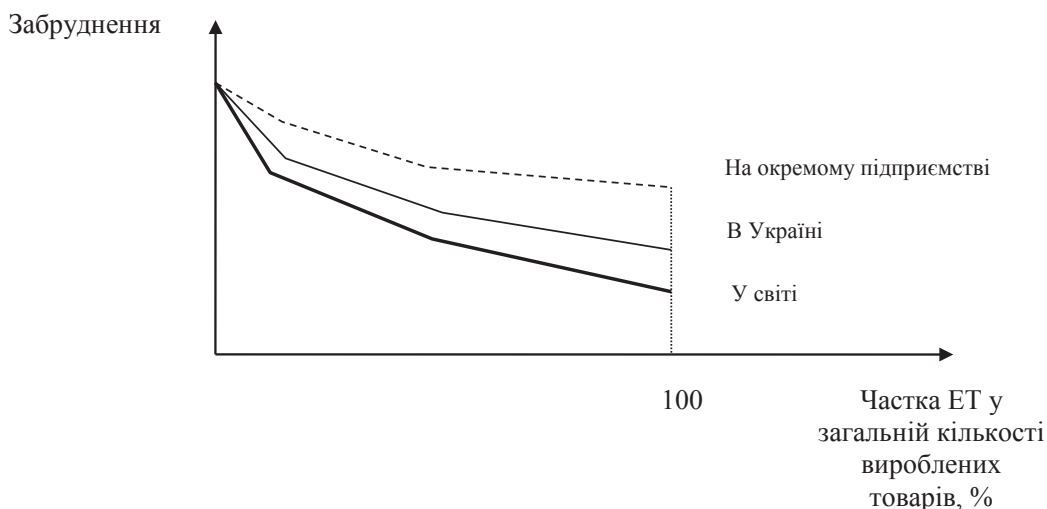

Рис. 1. Залежність рівня забруднення від типу вироблених товарів

Формування ринку екологічних інновацій сприятиме вирішенню соціально-економічних та еколого-економічних проблем в Україні. На рис. 1 схематично зображено, як переорієнтування в різних масштабах із традиційних на екологічні товари (ЕТ) впливає на екологічне становище [1, с. 20]. Графік показує, що забруднення територій тим нижче, чим більші масштаби впровадження екологічних товарів.

Нині екологічне підприємництво розвивається переважно за такими напрямками [5, с. 53]:

- виготовлення, установлення й експлуатація природоохоронних (очисних) споруджень;
- розроблення та впровадження екологічно чистих технологій;
- виробництво екологічно чистих продуктів; управління життєвим циклом товарів;
- перероблення, транспорт та поховання відходів, ліквідація токсичних відходів; торгівля екологічними технологіями, продуктами й відходами; енергозбереження;
- збереження земельних ресурсів; водний, повітряний контроль;
- екоаудит та екоекспертпза;
- екологічне кредитування та страхування;
- природоохоронна пропаганда й освіта; екотуризм;
- екологічна медицина та професійна безпека;

- інформаційні технології;
- життєохоронні системи;
- підтримування рівноваги екосистем.

Нова екологічна продукція розробляється і випускається переважно в таких секторах економіки: виробництво і перероблення нафти та машинобудування і металообробка, хімічна промисловість, чорна металургія, виробництво будматеріалів, виробництво енергії, транспорт; точне устаткування, легка промисловість, харчова промисловість, деревообробна промисловість, друкарські послуги, екологічні послуги.

Висновки з цього дослідження. Отже, інновації дають можливість вигідно і раціонально задовольнити наявний попит на ринку і вплинути на його формування. Світова практика показує, що інновації є могутнім важелем, що дає змогу вирішувати виникаючі суперечності і кризи. Нині в Україні однією з таких кризових ситуацій, викликаною інтенсивним і розширеним відтворенням, виявився стан навколишнього природного середовища. Основоположними напрямками розвитку аграрної сфери стає захист економічних інтересів українських виробників та забезпечення стабільності щодо чутливих груп сільськогосподарських товарів. Упровадження екологічних інновацій в аграрній сфері в умовах глобалізації дасть можливість об'єднати науку, освіту, техніку і виробництво в єдину організаційно-економічну форму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ковальчук С.Я. Економіко-екологічне оновлення аграрного сектору в системі пріоритетів інноваційного розвитку / С.Я. Ковальчук // Економіка. Фінанси. Менеджмент. Актуальні питання науки та практики. – 2016. – № 12. – С. 16–25.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-ІУ // Голос України. – 2003. – 14 березня.
3. Забарная Э.Н. Инновационно-инвестиционная система: методология формирования и развития: [монография] / Э.Н. Забарная, С.К. Харичков. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2012. – 140 с.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 16.19.2012 № 5460-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Ілляшенко С.М. Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління: [монографія] / С.М. Ілляшенко, О.В. Прокопенко; за ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: Університетська книга, 2012. – 250 с.
6. Андреева Н.Н. Экономика и экология: совместимость развития: [монография] / С.К. Харичков, Н.Н. Андреева, Л.Е. Купинец; ИПРЭЭИ НАН Украины. – О.: Феникс, 2007. – 180 с.
7. Романенко С. Инновационное развитие Украины в свете мирового опыта / С. Романенко // Инвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 5. – С. 8–10.
8. Технологічні парки: світовий та український досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tp.paton.kiev.ua/about/publis.php>.